

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»
Факультет філології, психології та педагогіки
Кафедра загального мовознавства та іноземних мов**

Рекомендовано до захисту
Протокол засідання кафедри № 12
від «18» червня 2024 р.
Завідувач кафедри Болотнікова А. П.
(прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»
спеціальності 014 «Середня освіта»,
спеціалізації 014.021 «Англійська мова і література»

**ЗАСТОСУВАННЯ ПРЕДМЕТНО-МОВНОГО ІНТЕГРОВАНОГО
НАВЧАННЯ (CLIL) У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО
МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ**

Виконавець:

Студентка 4 курсу, групи 401-ГО
Глуценко Анастасія Володимирівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник роботи:

Чернишов Віктор Володимирович,
кандидат філософських наук, доцент _____
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Рецензент:

Рябокінь Наталія Олександрівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри філології та соціально-
гуманітарних дисциплін Полтавського
інституту економіки і права Університету
«Україна», _____
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Підпис керівника _____

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ	8
1.1. Сутність та види монологічного мовлення	8
1.2. Завдання навчання англійськомовного монологічного мовлення учнів старшої школи	14
1.3. Методичні основи навчання англійськомовного монологічного мовлення	19
Висновки до розділу 1	22
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРЕДМЕТНО-МОВНОГО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ.....	24
2.1. Характеристика предметно-мовного інтегрованого навчання.....	24
2.2. Методичні рекомендації із застосування предметно-мовного інтегрованого навчання у навчанні англійськомовного монологічного мовлення учнів старшої школи.....	30
Висновки до розділу 2	34
ВИСНОВКИ.....	36
SUMMARY	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	41
ДОДАТКИ.....	46

РЕФЕРАТ

БР: 46 с., 1 рис., 36 джерел.

Сьогодні зростає потреба у спілкуванні та співпраці між країнами та народами з різними мовами та культурними традиціями. Це призвело до суттєвих змін у підходах до вивчення іноземних мов у закладах загальної середньої освіти. Одним із таких підходів є методика предметно-мовного інтегрованого навчання (Content and Language Integrated Learning – CLIL), яка поєднує вивчення предметних дисциплін з розширенням мовного змісту.

Мета дослідження полягає в тому, щоб дослідити особливості застосування предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) у навчанні англійськомовного монологічного мовлення учнів старшої школи.

Об'єкт дослідження – процес навчання англійськомовного монологічного мовлення учнів старшої школи.

Предмет дослідження – механізм предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) у навчанні англійськомовного монологічного мовлення учнів старшої школи.

Методи дослідження. Для дослідження було обрано сукупність методів наукових досліджень: теоретичних – аналіз, узагальнення та синтез зібраного наукового теоретичного матеріалу, аналіз наукової психолого-педагогічної літератури, аналіз власної діяльності та діяльності інших; емпіричних – спостереження, узагальнення.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, резюме, списку використаних джерел (36 позицій). Загальний обсяг роботи становить 46 сторінок, з них 40 – основного тексту. У роботі вміщено 1 рисунок.

У першому розділі визначені сутність та види монологічного мовлення, завдання навчання англійськомовного монологічного мовлення учнів старшої школи, а також розглянуті методичні основи навчання англійськомовного монологічного мовлення.

У другому практичному розділі представлена характеристика предметно-мовного інтегрованого навчання, а також розроблені методичні рекомендації із застосування предметно-мовного інтегрованого навчання у навчанні англійськомовного монологічного мовлення учнів старшої школи.

Ключові слова: монолог, монологічне мовлення, англійськомовне монологічне мовлення, інтегроване навчання, предметно-мовне інтегроване навчання.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодні зростає потреба у спілкуванні та співпраці між країнами та народами з різними мовами та культурними традиціями. Це призвело до суттєвих змін у підходах до вивчення іноземних мов у закладах загальної середньої освіти. Одним із таких підходів є методика предметно-мовного інтегрованого навчання (Content and Language Integrated Learning – CLIL), яка поєднує вивчення предметних дисциплін з розширенням мовного змісту.

Новацією CLIL є синтезування різних методик і забезпечення гнучкого підходу до навчання. Гнучкість дозволяє використовувати CLIL на різних етапах, бути націленим на учнів з різним рівнем мовних знань, бути впровадженим як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

Важливо встановити особливості застосування предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) у навчанні англійськомовного монологічного мовлення учнів старшої школи.

Застосування предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) у навчанні англійськомовного монологічного мовлення досліджували в своїх роботах такі автори, як І.К. Альбрехт, Л.Ф. Вдовиченко, Л.П. Волченко, С.О. Гарькавець, О.В. Гладка, А.І. Гмиря, Л.Є. Драган, Н.І. Євтушенко, О.В. Казанжи, В.П. Москалець, О.М. Рудичик, Ю.С. Стиркіна, Ю.Ю. Філатова та інші.

Проблема оволодіння монологічним мовленням засобами предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) недостатньо розроблена у методиці викладання англійської мови у старшій школі.

Мета дослідження полягає в тому, щоб дослідити особливості застосування предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) у навчанні англійськомовного монологічного мовлення учнів старшої школи.

Мета визначає такі **завдання** дослідження:

1. Визначити сутність і види монологічного мовлення.

2. З'ясувати завдання навчання англійськомовного монологічного мовлення учнів старшої школи.

3. Розглянути методичні основи навчання англійськомовного монологічного мовлення.

4. Представити характеристику предметно-мовного інтегрованого навчання.

5. Розробити методичні рекомендації із застосування предметно-мовного інтегрованого навчання у навчанні англійськомовного монологічного мовлення учнів старшої школи.

Об'єкт дослідження – процес навчання англійськомовного монологічного мовлення учнів старшої школи.

Предмет дослідження – механізм предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) у навчанні англійськомовного монологічного мовлення учнів старшої школи.

Методи дослідження. Для дослідження було обрано сукупність методів наукових досліджень: теоретичних – аналіз, узагальнення та синтез зібраного наукового теоретичного матеріалу, аналіз наукової психолого-педагогічної літератури, аналіз власної діяльності та діяльності інших; емпіричних – спостереження, узагальнення.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

– визначені особливості предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) у навчанні англійськомовного монологічного мовлення;

– розроблені методичні рекомендації із застосування предметно-мовного інтегрованого навчання у навчанні англійськомовного монологічного мовлення учнів старшої школи.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання у навчанні англійськомовного монологічного мовлення учнів старшої школи розроблених методичних рекомендацій із застосування предметно-мовного інтегрованого навчання.

Апробація. Частина дослідження була опублікована у тезах доповіді на тему: «Сутність та види монологічного мовлення» [6].

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, резюме, списку використаних джерел (36 позицій). Загальний обсяг роботи становить 46 сторінок, з них 40 – основного тексту. У роботі вміщено 1 рисунок.

РОЗДІЛ 1

ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

1.1. Сутність та види монологічного мовлення

Найважливішим комунікативним каналом людини, як відомо, є мова. При цьому основна маса людей любить спілкуватися і найчастіше використовує усне мовлення.

Мова – історично усталена система звуків, лексики, правил словотворення і словозміни, побудови речень і тексту, якими користуються її носії для висловлення думок, передачі почуттів. [2, с. 3].

Загалом виділяють три основні функції мови: комунікативну (служить для спілкування між членами суспільства), інформативну (дає змогу отримувати та передавати інформацію), регулятивну (виконує роль плану поведінки та вчинків людини).

Мовлення – це функціонування мови, продукт мовленнєвої діяльності у процесі якої використовуються одиниці, категорії, форми та норми мови; послідовність мовних знаків, що організуються відповідно до потреб інформації, яка висловлюється. Воно виникає та розвивається під впливом потреб у спілкуванні та слугує цілям суспільного об'єднання людей. Мовлення тісно пов'язане з психічним станом людини: мисленням, пам'яттю, уявою, емоціями тощо. Спілкуючись, людина повідомляє свої знання, думки, бажання, спонукає оточуючих до різних дій.

На відміну від мови, мовлення виконує дві основні функції: повідомляючу та спонукальну, що слугують взаємодії між людьми, тому найчастіше є одним цілим та носять назву «комунікативної функції». Процес мовлення є основою людського мислення та відображення оточуючої

дійсності у судженнях та поняттях, мислення в свою чергу здійснюється у формі мовлення.

Говоріння є одним з чотирьох умінь, необхідних для повного оволодіння іноземною мовою.

Комунікація в усній формі – навичка, яка є важливою в процесі оволодіння іноземною мовою для практичних цілей, передбачає використання аудіювання та говоріння. Акт говоріння передбачає передачу інформації іншим, тоді як акт слухання передбачає отримання та розуміння усного повідомлення. У мовленні без зміни ролей, коли одна особа надає докладний виклад, а інші лише слухають, усне спілкування набуває монологічної форми.

Монолог є організованим типом усного мовлення, який включає в себе викликання однієї людини та спрямований безпосередньо до співбесідника чи аудиторії. В.Л. Скалкін визначає монологічну річ як здатність виражати свої думки в усталеній формі комунікативно обґрунтовано, логічно послідовно і комплексно, достатньо повно і правильно з точки зору слова [3, с. 157].

Одиницею вивчення монологічного словотвору вважається надфразна єдність – набір кількох фраз, об'єднаних за змістом і формують певний смисловий блок.

Найважливішими ознаками монологу є:

- розгорнутість;
- певна тривалість у часі (значно більша за тривалість репліки у діалозі);
- обмеженість або повна відсутність паралінгвістичних засобів (писемний монолог);
- однобічний характер висловлювання, не розрахований на негайну репліку співбесідника;
- підготовленість і керованість мовленнєвими висловлюваннями, їх спланованість (доповідь, лекція тощо);
- наявність значних за розміром уривків, які складаються з пов'язаних між собою повідомлень [26, с. 72].

В.П. Москалець трактує монологічне мовлення як мовлення, в якому говорить одна особа, а інші слухають і сприймають її мовлення [18, с. 63].

Схоже визначення дали О.В. Казанжи та М.І. Пентилюк. О.В. Казанжи визначив монологічне мовлення як «комунікаційний акт, у якому той, хто говорить, і той, хто слухає, не міняються ролями» [14, с. 28], а М.І. Пентилюк як «усномовленнєвою формою спілкування, що передбачає зв'язне і неперервне висловлювання однієї особи, яке звернене до одного або декількох слухачів, співрозмовників (іноді – до самого себе)» [29, с. 102].

Монологічне мовлення – це «безпосередньо спрямований на співрозмовника чи аудиторію організований вид професійно-спрямованого усного мовлення, який передбачає висловлення однієї особи» [32].

Найбільш повним, на наш погляд, є наступне визначення: монологічне мовлення – вид зв'язного і логічно зв'язного мовлення, грамотно та самостійно побудованого, спрямованого на співрозмовника або слухачів. Воно охоплює розбірливість і виразність мовлення, включає в себе елементи інтонаційної організації і три основні компоненти: добір лексики, поєднання слів у реченнях і формування контекстної структури. Єдність цих елементів не тільки сприяє передачі змісту промови, а й дає можливість оратору виразити своє ставлення через емоційні відтінки у висловлюваннях [142 с. 74]

Метою навчання монологу є формування мовленнєвих монологічних умінь, зокрема:

- 1) переказати текст, зробити опис, повідомлення, скласти розповідь;
- 2) логічно, послідовно розкрити задану тему;
- 3) обґрунтувати правильність власних суджень, включаючи у свою мову елементи міркування, аргументації. Усі названі вміння формуються в процесі виконання мовних і мовленнєвих вправ [1 с, 86].

Прикладами монологічного мовлення можуть бути доповідь, лекція, виступ на зборах, пояснення нового матеріалу на уроці тощо. Це відносно розгорнутий різновид мовлення. Монологічне мовлення є активним або довільним різновидом мовлення. Зокрема, щоб виконати монологічний акт

мовлення, той, хто проголошує, має розуміти повний зміст думки і вміти непримусово формулювати власну думку чи логічну кількість думок.

Монологічне мовлення є різновидом організованого мовлення. Промовці заздалегідь планують не тільки окремі слова та речення, а й цілі виступу, цілі монологу, іноді подумки, а іноді записують у вигляді плану чи конспекту.

Таким чином, можна визначити монологічне мовлення як різновид організованого мовлення, в якому один говорить, а інші слухають і сприймають інформацію.

Монолог як висловлювання однієї особи протиставляється діалогу як колективній формі спілкування. На відміну від двосторонньої розмови, монологічне спілкування є одностороннім. Тема діалогу є спільною для двох або більше комунікантів і відрізняється від теми монологу. Діалог характеризується енергійністю та активністю, а монолог є більш завершеним і семантично замкнутим [23, с. 145].

Процес монологічного мовлення потребує більш високого рівня логічної послідовності порівняно з діалогом. На відміну від діалогу, монолог не спонукається конкретною ситуацією чи запитаннями; скоріше, він насамперед спрямований на більшу аудиторію. Монологічне мовлення, як мовлення окремої людини, вимагає вичерпної, повної, чіткої та взаємопов'язаної розповіді, здатності мовця зосередити свою думку на головному, не занурюючись у подробиці. При цьому оратор повинен вимовляти монолог з емоційною насиченістю, яскравістю, образністю мови [5, с. 39].

Монологічне мовлення, як і діалогічне, повинно бути ситуативно обумовленим і, як стверджують психологи, вмотивованим. Ситуація є для монологу відправним моментом, потім він «відривається» від неї, утворює своє середовище – контекст.

Особливості монологічного мовлення полягають в наступному:

1) Монологічне мовлення є більш розвиненою формою спілкування, яка менше покладається на невербальні сигнали, отримані з контексту розмови.

Замість того, щоб просто вказувати на об'єкт, у монологічному мовленні важливо чітко згадати й описати предмет, особливо якщо слухач з ним не знайомий. Монологічне мовлення безперервне, при цьому формування думок відбувається одночасно з актом мовлення.

2) Застосування монологічного мовлення зумовлюється насамперед наміром мовця передати конкретну інформацію, що потребує ретельного підбору відповідних форм мовлення та побудови зв'язних висловлювань або послідовності висловлювань. Вплив співрозмовника на монолог відносно мінімальний.

3) Монолог характеризується високим ступенем організації. У типовому сценарії оратор не тільки планує і структурує кожне окреме висловлювання, але також ретельно планує і готує весь монолог як єдине ціле. Цей план може існувати виключно в думках оратора або може бути записаний у формі лінгвістичного плану чи конспекту для подальшого використання [13, с. 278]

М. Тюх виділяє властиві монологічному мовленню риси з психологічної точки зору:

- односпрямованість. У монологічному мовленні відсутній намір викликати відповідну реакцію за допомогою словесного висловлювання;
- зв'язність, яка виокремлює монологічне мовлення з безладного набору речень, розглядається з двох точок зору – психологічної та лінгвістичної;
- відповідність висловлювання ширшому предмету, який можна далі класифікувати на різні підтеми або мікротеми;
- контекстність, хоча її і не слід протиставляти ситуативності, є визначальною рисою діалогічного дискурсу. Важливо зазначити, що монолог може також містити ситуативні елементи, такі як спонтанне твердження або розширена відповідь (називається мікромонологом) у діалозі. В деяких випадках монологічне мовлення може бути наочноситуативним (наприклад, у кінофільмі, телепередачі);

– безперервність. Монологічне висловлювання, як правило, не обмежується однією фразою і триває протягом певного часу, не перериваючись, завдяки чому досягається завершеність думки;

– послідовність і логічність. Ці якості монологічного мовлення реалізуються в розвитку ідеї основної фрази шляхом уточнення думки, доповнення до неї, пояснення, обґрунтування тощо [31, с.197].

Видами монологічного мовлення є підготовлене та непідготовлене.

Підготовлене мовлення – це висловлювання, елементи якого попередньо сформульовані, автоматизовані в додаткових фразеологічних одиницях, а потім відтворені у формі повідомлення, розповіді, інформації

Непідготовлене (спонтанне) мовлення означає рівень володіння мовою, при якому мовець може використовувати раніше вивчену мову та мовленнєвий матеріал без підготовки, без опори на заздалегідь визначені мовні одиниці, без підказок і допомоги з боку вчителя [3, с. 158].

Процес навчання монологічного мовлення в школі охоплює розвиток комунікативної компетенції іноземною мовою, яка включає різноманітні субкомпетенції, а саме граматичну, дискурсивну, соціолінгвістичну та стратегічну. Граматичний аспект передбачає знання лексичних одиниць, а також правил морфології, синтаксису, семантики, структури речення, граматики та фонології. Дискурсивний аспект зосереджується на здатності будувати осмислені та зв'язні висловлювання. Соціолінгвістичний аспект акцентує увагу на розумінні соціального контексту, в якому відбувається спілкування іноземною мовою. Нарешті, стратегічний аспект використовується для компенсації обмеженого знання правил мови, втоми та неуважності [25, с. 123].

Монологічне мовлення виконує такі комунікативні функції (рис. 1).

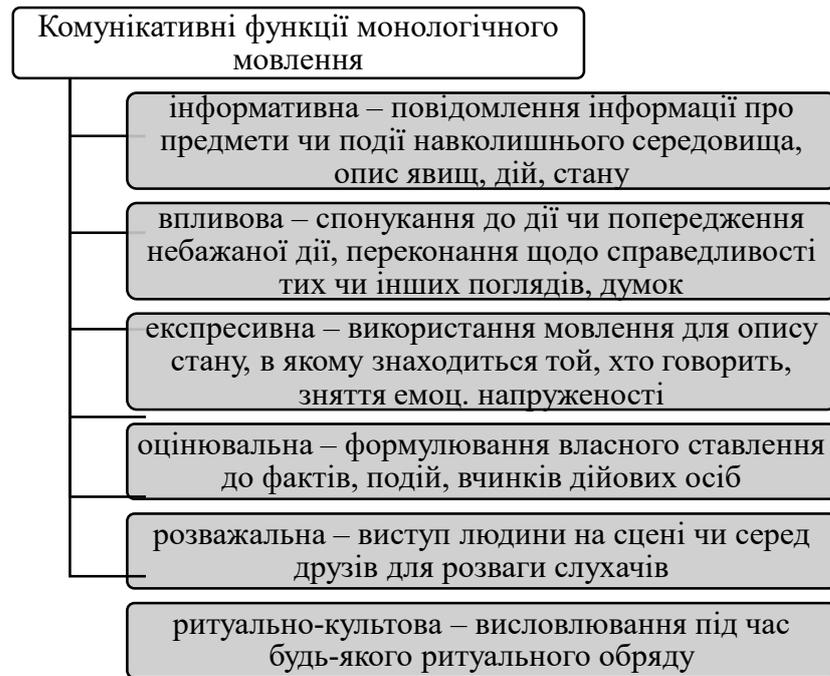

Рис. 1.1. Комуникативні функції монологічного мовлення [21, с. 69]

Кожна з цих функцій має відповідні психологічні стимули, свої особливі мовні засоби передачі думок та мету висловлювання.

Таким чином, монологічне мовлення – різновид організованого мовлення, в якому один говорить, а інші слухають і сприймають інформацію. Видами монологічного мовлення є підготовлене та не підготовлене.

1.2. Завдання навчання англійськомовного монологічного мовлення учнів старшої школи

Згідно з Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти навчання мови і літератури в старшій школі спрямоване на формування навичок і вмінь, набутих у початковій школі, охоплюючи різні форми мовленнєвої та читацької діяльності. Це включає розвиток комунікативної компетенції з іноземних мов, а також заохочення учнів до розширення їхнього читацького кругозору та осягнення духовних і поетичних аспектів художніх творів. Крім того, завдання мовної та літературної освіти в старшій школі

передбачають поглиблення культурно-пізнавальних інтересів учнів, усвідомлення ними значення мови та літератури в сучасному світі, виховання якостей ефективного комунікатора та проникливого читача з добре вмілою. - всебічна освіта. Крім того, він має на меті прищепити учням активну громадянську позицію, сильне почуття національної ідентичності та повагу до культурних традицій різних спільнот.

Завданнями освітньої галузі в старшій школі є:

– подальше підвищення мотивації до вивчення мови та літератури має вирішальне значення для засвоєння історії, культури, моральних та естетичних цінностей народу. Вона також відіграє важливу роль у формуванні духовного світу, світоглядних переконань, громадянських якостей учнів, утверджуючи засобами мови та літератури як національні, так і загальнолюдські цінності;

– розвиток вміння ефективно спілкуватися в різних ситуаціях, висловлювати та захищати особисту думку, брати участь у дискусіях, оцінювати суспільні явища та аналізувати моральні, соціальні, історичні та інші сучасні проблеми. Це дає змогу людям висловлювати власні погляди, розвивати взаєморозуміння та сприяти взаємодії з іншими;

– вдосконалення фундаментальних лексичних, граматичних, стилістичних, орфографічних та орфографічних навичок, а також комплексне розуміння мови як соціального явища та літератури як мистецтва слова;

– розвиток навичок орієнтуватися в різноманітних джерелах інформації українською та іншими мовами, включаючи класичну та сучасну літературу, а також використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (таких як Інтернет та системи дистанційного навчання). Це включає проведення дослідницької діяльності, такої як пошук, розуміння, аналіз, оцінка, систематизація та порівняння різних фактів та інформації. Зрештою, набуті знання, уміння та навички, отримані під час вивчення мови та літератури, мають бути практично застосовані в життєвих ситуаціях; розвиток здібностей учнів до самостійного навчання, саморозвитку,

самоконтролю, художнього мислення, інтелектуальних і творчих здібностей, а також їх емоційного і духовного благополуччя, естетичних уподобань, загальнокультурних знань [22].

Відповідно до Навчальної програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів для 10-11 класів на кінець 11-го класу учні загальноосвітнього навчального закладу, які вивчають першу іноземну мову, досягають рівня B1, учні спеціалізованої школи з поглибленим вивченням іноземної мови – рівня B2, а ті, хто оволодіває другою іноземною мовою, – рівня A2+. Ці рівні характеризують результати навчальних досягнень у кожному виді мовленнєвої діяльності та узгоджуються із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання.

Завдання навчання англійськомовного монологічного мовлення учнів старшої школи полягають у формуванні вмінь:

- розуміння автентичних текстів на слух;
- ефективного спілкування в конкретних сферах, темах і ситуаціях, викладених у поточній навчальній програмі;
- розуміння автентичних текстів різних жанрів і видів з різним рівнем розуміння змісту;
- доцільне використання знань, набутих під час вивчення рідної мови та інших навчальних предметів, визнання їх засобом свідомого засвоєння іноземної мови.
- письмове спілкування відповідно до поставлених завдань;
- використовувати у разі потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів;
- висловлювати свої думки, почуття та ставлення;
- обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб;
- критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб;

- ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування;
- ефективно користуватися навчальними стратегіями для самостійного вивчення іноземних мов [19].

Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів старшої школи у монологічному мовленні полягають у наступному:

- без попередньої підготовки висловлювати відповідно до запропонованих сфер і тематики спілкування;
- відтворювати зміст прочитаного, побаченого або почутого, висловлюючи та обґрунтовуючи власне ставлення до осіб, подій, явищ, про які йдеться;
- брати участь у дискусіях;
- логічно та аргументовано висловлюватися з обговорюваних проблем;
- доводити власну точку зору і власне ставлення до них;
- складати план, тези для побудови мовленнєвих висловлювань [22].

Одним із основних завдань навчання монологічного мовлення є розвиток навичок усної мови.

Уміння розуміти усну мову та висловлювати нею свої думки є необхідним для багатьох людей; це зумовлюється дедалі ширшими політичними, економічними, культурними зв'язками між нашою країною та багатьма країнами світу.

Згідно з Програмою Нової української школи, випускник ЗЗСО повинен володіти вміннями спонтанного спілкування, що дає можливість без проблем регулярно взаємодіяти з досвідченими користувачами виучуваної мови. У новій програмі з іноземної мови зазначено, що оволодіння учнями спеціалізованої школи з поглибленим вивченням іноземних мов спонтанним монологічним мовленням на рівні B2 передбачає у них вміння розуміння сказаного в деталях та чітко і ясно обґрунтовувати власні переконання, наводячи відповідні аргументи [20].

Монологічне мовлення старшокласників відрізняється здатністю висловлювати особисту позицію щодо викладених фактів чи подій, демонструвати критичну оцінку, обґрунтовувати достовірність чи хибність того чи іншого факту, включати у свій дискурс елементи інтроспекції та аргументації.

Пріоритетність впливового та емоційно-оцінного аспекту монологічного мовлення є визначальним у розвитку навичок монологічного мовлення на рівні старшої школи. Ці вміння безпосередньо пов'язані з завершальним етапом формування мовленнєвих навичок, який передбачає вміння логічно і переконливо висловлювати свою думку, впливаючи таким чином на адресата монологічного мовлення. Крім того, важливо збільшити довжину монологу. Завдання, які ставляться на цьому етапі, складені таким чином, щоб учні не могли обмежитися кількома реченнями. Згідно з чинною програмою з іноземних мов учні 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів повинні прагнути до монологічного висловлювання не менше ніж з 10-12 речень [16, с. 93].

Монологічне мовлення характеризується певними комунікативними, психологічними і мовними особливостями, які вчитель має враховувати у процесі навчання цього виду мовленнєвої діяльності.

Ефективність організації навчання монологічного мовлення залежить від ретельного врахування психофізіологічних і психологічних особливостей учнів. Слід підкреслити, що підлітки, які є більш просунутими у своєму когнітивному розвитку, набувають когнітивних навичок, таких як сприйняття, пам'ять, увага та увага відповідно до вимог їх повсякденного життя та діяльності. Розумові процеси старшокласників виявляють підвищену здатність до узагальнення й абстрагування [15, с. 30].

Відповідно до сучасної психологічної літератури до старшого шкільного віку відносять 16-18 років. Основна відмінність між підлітками та дітьми полягає в значному розвитку здібностей до абстрактного мислення в підлітковому віці. По суті, їхні когнітивні здібності стають активними, що

дозволяє їм працювати з абстрактними поняттями, які вони не обов'язково можуть застосувати на практиці. Учні-підлітки демонструють виняткову здатність до навчання та мають величезний потенціал для творчого мислення, що пояснює, чому багато підлітків охоче визнають і приймають важливість освіти.

Крім того, старшокласник середньої школи характеризується підвищеними культурними здібностями та перспективами, високим рівнем когнітивної та раціональної поведінки, яка формує вподобання та інтереси, самовпевненістю, здатністю до зосередженої уваги та несхвальним ставленням до механічних способів запам'ятовування. У підлітка в середній школі виникає гострий інтерес до нації, пов'язаної з мовою, що вивчається, а також до її історичного та культурного походження [27, с. 146].

1.3. Методичні основи навчання англійськомовного монологічного мовлення

Процес навчання монологічному мовленню учнів старших класів характеризується спрямованістю на розвиток умінь виражати своє особисте ставлення до фактів чи подій, про які висловлюється учень; формулювати критичну оцінку і доводити правильність будь-якого факту; включати до свого мовлення елементи розмірковування, аргументації. Основними типами монологічного висловлювання на цьому етапі є монолог-міркування та монологпереконання [17, с. 79].

В навчанні англійськомовному монологічному мовленню можна виділити наступні етапи:

1) Підготовчий. Мета: формування матеріальноопераціональної сторони говоріння. На цьому етапі відбувається вироблення мовних автоматизмів, навичок швидкого і безпомилкового використання фонетичного, лексичного, граматичного матеріалу.

2) Навчання підготовленого висловлювання. Мета: формування змістової сторони говоріння. Етап підготовленого висловлювання навчає відбору мовних засобів, що відповідають меті комунікації. Увага гнучко розподіляється між формою і змістом. У центрі уваги знаходиться вираження змісту за допомогою адекватного логікоструктурного матеріалу.

3) Навчання непідготовленої мови. Формування і розвиток умінь ініціативної мови, вільного говоріння.

Р.А. Слобоженко і Є.Ю. Мельник виокремлюють у методиці навчання англійської мови два основні шляхи формування вмінь монологічного мовлення: «зверху вниз» та «знизу доверху». Перший шлях передбачає розвиток фонологічних навичок на основі прочитаного тексту. Другий шлях пов'язаний із розвитком цих навичок без опори на текст, відштовхуючись лише від тематики і проблематики обговорюваних питань, вивченої лексики, граматики, а також мовних структур [28, с. 71].

Як затверджують психологи, монологічне мовлення, повинне бути ситуативно обумовлене і мотивоване, тобто в учня повинно бути бажання, намір повідомити щось слухачам іноземною мовою. Ситуація для монологу є відправним моментом, потім він як би відривається від неї, утворює своє середовище – контекст.

Згідно з навчальною програмою з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів для 10-11 класів мовний інвентар містить наступні теми:

10 клас:

1) «Я, моя родина, мої друзі» (особистість та її якості види особистісних стосунків стосунки з товаришами взаємодопомога вирішення конфліктів);

2) «Спорт і дозвілля» (роль спорту в житті суспільства та людини спортивні події/змагання здоров'я та спорт);

3) «Харчування» (національні страви України та країн, мова яких вивчається смаки, уподобання здорова та корисна їжа шкідливі звички);

4) «Природа і погода» (природні катаклізми та їх види вплив погоди на здоров'я та настрої захист природи);

5) «Живопис» (жанри живопису відомі художники та їхні твори відвідування музею, виставки або галереї українські митці);

6) «Наука і технічний прогрес» (комп'ютерне обладнання сучасні засоби комунікації та інформації вплив науки на розвиток суспільства технології);

7) «Україна» (адміністративний та політичний устрій природні ресурси державні свята);

8) «Великобританія» (адміністративний та політичний устрій природні ресурси державні свята);

9) «Шкільне життя» (заклади освіти освіта в Україні та за кордоном);

10) «Робота і професії» (сучасні професії).

11 клас:

1) «Я, моя родина, мої друзі» (права та обов'язки молоді норми поведінки та спілкування толерантність, гуманність, благодійність ведення домашнього господарства);

2) «Харчування» (їжа, напої й закуски корисна та шкідлива їжа пріоритети в харчуванні рецепти страв);

3) «Дозвілля» (клуби за інтересами кіно, театр, телебачення, Інтернет улюблена вистава/фільм характеристика фільму/вистави/телепрограми фестивалі);

4) «Мистецтво» (види та жанри мистецтва відвідування мистецьких закладів для самоосвіти емоції);

5) «Наука і технічний прогрес» (галузі науки вплив науково-технічного прогресу на життя людини і довкілля розвиток науки і техніки в Україні та за кордоном обладнання та персонал);

6) «Подорож» (подорож Україною та країнами виучуваної мови види туризму);

7) «Україна в світі» (міжнародні організації: ЄС, ООН, Рада Європи законодавчі акти право норми етикету благодійна діяльність);

8) «Великобританія» (міжнародні відносини знаменні події видатні люди);

9) «Шкільне життя» (стосунки з товаришами випускні іспити перспектива на майбутнє навчання міжнародні освітні програми);

10) «Робота і професії» (профорієнтація престижні професії в Україні та за кордоном плани на майбутнє) [19].

В силу контекстності монологічного мовлення до нього пред'являються особливі вимоги, зокрема, воно повинно бути зрозумілим «із самого себе», тобто без допомоги немовних засобів, що часто відіграють велику роль у ситуативному діалогічному мовленні.

Процес оволодіння монологічним мовленням, як прийнято розуміти, становить певні труднощі, які є й у рідній мові, а саме одночасне виконання як змістового, так і мовного аспектів. Щоб оратор міг ефективно й логічно побудувати своє мовлення, забезпечивши його безперервний перебіг, не перериваючи процес спілкування паузами між реченнями, необхідно передбачити наступне речення з одночасним виголошенням поточного.

Формулювання таких тверджень викликає труднощі через різні фактори. До них відносяться дефіцит програмних ресурсів, часові обмеження для спілкування іноземною мовою та унікальні якості як школярів, так і викладачів, а також їхнє мовне знання як рідної, так і другої мови.

Висновки до розділу 1

Підсумовуючи все сказане, відзначимо що монологічне мовлення – вид зв'язного і логічно зв'язного мовлення, грамотно та самостійно побудованого, спрямованого на співрозмовника або слухачів. Можна визначити монологічне мовлення як різновид організованого мовлення, в якому один говорить, а інші слухають і сприймають інформацію.

Воно охоплює розбірливість і виразність мовлення, включає в себе елементи інтонаційної організації і три основні компоненти: добір лексики, поєднання слів у реченнях і формування контекстної структури. Єдність цих

елементів не тільки сприяє передачі змісту промови, а й дає можливість оратору виразити своє ставлення через емоційні відтінки у висловлюваннях.

Процес навчання монологічного мовлення в школі охоплює розвиток комунікативної компетенції іноземною мовою, яка включає різноманітні субкомпетенції, а саме граматичну, дискурсивну, соціолінгвістичну та стратегічну.

Монологічне мовлення старшокласників відрізняється здатністю висловлювати особисту позицію щодо викладених фактів чи подій, демонструвати критичну оцінку, обґрунтовувати достовірність чи хибність того чи іншого факту, включати у свій дискурс елементи інтроспекції та аргументації.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРЕДМЕТНО-МОВНОГО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

2.1. Характеристика предметно-мовного інтегрованого навчання

Ідея використання принципу предметно-мовного інтегрованого навчання виникла в результаті зростання вимог до рівня володіння іноземною мовою в умовах обмеженого часу, відведеного на її вивчення.

Важливим етапом в організації інтегрованого навчання є підбір змісту навчання, який виступає в якості інтегральної частини у процесі вивчення іноземних мов. Центральна позиція побудована на тому, що оволодіння знаннями та формування необхідних компетентностей повинне проводитися шляхом застосування мови як інструмента [8, с. 15].

Завдяки інтегрованому підходу в процесі вивчення іноземних мов виникає можливість для формування лінгвістичних та комунікативних компетентностей в учнів, у той самий спосіб, в який провадиться оволодіння знаннями з інших дисциплін.

Ключові аспекти використання інструментів інтегрованого навчання наступні:

1) Широкий спектр можливості використання мовленнєвого інструментарію:

- мова виступає центром вивчення будь-якої дисципліни;
- процес організації освіти вимагає складання складних графіків.

2) Безпечне та вдосконалене середовище мовлення: - Одночасне виконання вправ разом із дискурсом; - Розвиток навичок проведення дослідів зі змістом мовлення.

3) Автентичність: використання в навчальному процесі оригінальних матеріалів, що повністю відповідають вимогам освітніх програм та інтересам учнів.

4) Активное обучение: обмін ролями між учителем і учнями. Більша частина активного навчання сосредоточена на активній участі учнів в освітньому процесі, і роль учителя зводиться до координації.

5) У розвитку вмінь і навичок учнів використовується принцип структурної побудови. Цей принцип спирається на їхні наявні знання як основу, включає логічні складності у призначені завдання та сприяє розвитку здібностей критичного мислення.

6) Колективний підхід. Під час планування та проведення уроків доцільно залучати практиків у сфері інтегрованого навчання або кількох учителів-предметників.

Ключовим аспектом у процесі організації інтегрованої форми навчання виступає міжпредметна взаємодія, що відбувається шляхом насичення програми одного предмета змістом іншої, наприклад, іноземної мови термінологією, що використовується у процесі вивчення інших предметів. У даному випадку мова йде про «предметно-мовне інтегроване навчання», в рамках якого має місце оволодіння різноманітними предметними сферами за допомогою іноземної мови та через конкретну дисципліну [33, с. 135].

Серед прогресивних методик інтегрованого вивчення англійської мови та інших предметів дослідники виділяють методики предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL).

Хоча підхід CLIL визнається новим, зазначимо, що в окремих Європейських країнах (Мальта та інші), почали застосовувати предметно-мовне інтегроване навчання ще в XIX столітті, в Болгарії з 50-х років минулого століття, у країнах Прибалтики – з 60-х років [7, с. 298].

CLIL – це підхід, який дозволяє сформувати лінгвістичні та комунікативні компетенції з іноземної мови у процесі формування умінь та навичок з різних предметів. Основна характеристика предметно-мовного

інтегрованого навчання – це його дуальна спрямованість: вивчення мови та контенту з окремого предмета, використовуючи іноземну мову як засіб [11, с. 70].

Методика CLIL спрямована на злиття вивчення академічних предметів з вивченням мови, що дозволяє ефективно поєднувати навчання мови з засвоєнням навчального матеріалу.

Ця методика дозволяє одночасно викладати два предмети, причому основний акцент потенційно робиться на мовному чи немовному предметі. Оволодіння мовою стає більш цілеспрямованим, оскільки воно використовується для вирішення конкретних комунікативних завдань. Крім того, школярі мають можливість отримати глибше розуміння та знайомство з культурою, пов'язаною з цільовою мовою, тим самим сприяючи розвитку соціокультурної компетенції.

Школярі стикаються зі значною кількістю мовного матеріалу, повністю занурюючись у природне мовне середовище. Варто зазначити, що робота з різноманітними темами дозволяє опанувати спеціальну термінологію та специфічні мовні структури, тим самим збагачуючи словниковий запас школярів предметною термінологією та готуючи їх до майбутнього вивчення та застосування набутих знань і навичок. Паралельне вивчення іноземної мови та немовного предмета є додатковим засобом досягнення навчальних цілей і дає позитивні результати як для оволодіння іноземною мовою, так і для вивчення немовних предметів [3].

Макаренко Ю. О., Мироненко Т. П. Переваги використання методики предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) в навчальних закладах України // *Modern research in science and education*. 2023. № 9. С. 830-836.

Новацією CLIL є синтезування різних методик і забезпечення гнучкого підходу до навчання. Гнучкість дозволяє використовувати CLIL на різних етапах, бути націленим на школярів з різним рівнем мовних знань, бути впровадженим як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

У контексті гнучкості виділяються три основні підвиди предметно-мовного інтегрованого навчання:

- м'який (soft – language-led);
- жорсткий (hard-subject-led);
- часткове занурення (partial immersion).

Основна суть методики CLIL виражається в так званому принципі «4С»:

1) Зміст (Content): головне завдання навчання – це засвоєння змісту дисципліни, формування знань, умінь та навичок, передбачених навчальною програмою.

2) Спілкування (Communication): освоєння необхідного мовного матеріалу і його використання для навчання через спілкування іноземною мовою, що передбачає активну роль учнів в такому навчальному процесі, де нові знання не надаються в готовому вигляді, а «конструюються» через спільну діяльність і спілкування викладача і школяра, учнів між собою, при цьому відбувається сприйняття і відтворення іноземної мови в усіх її видах (слухання, читання, говоріння та письмо).

3) Пізнання (Cognition): розвиток розумових здібностей вищого порядку і навичок ефективного навчання.

4) Культура (Culture): формування міжкультурної чутливості, здатності дивитися на людей, речі та явища крізь призму іншої культури, що є необхідним для ефективної міжкультурної комунікації та адаптації в сучасному світі [4, с. 177].

Цілі предметно-мовного інтегрованого навчання:

– комунікація спрямована на підвищення рівня володіння іноземною мовою, зокрема шляхом розвитку різних компонентів іншомовної комунікативної компетенції, таких як усне мовлення, читання та граматики. Цей розвиток відбувається в рамках профільної дисципліни, яка вивчається в контексті предметно-мовної інтегрованої освіти. При такому підході мова виступає інструментом засвоєння навчального матеріалу;

- у контексті CLIL зміст предмета охоплює набуття спеціальних знань, їх практичне застосування та розвиток навичок за допомогою практичних занять;

- культурний аспект передбачає розширення розуміння та знань про взаємодію двох культур – рідної та країни, мова якої вивчається. Це включає ознайомлення з мовними особливостями та моделями, характерними для певної країни, а також виховання поваги до інших;

- у рамках цього підходу знання можна розглядати як розвиток мислення, який сприймається як комплексний процес, у якому зміст предмета, знання мови та навички узгоджуються із завданнями, знаннями, досвідом і потребами учнів. Це дозволяє учням аналізувати свою навчальну та практичну діяльність, робити висновки на основі отриманих знань та інформації та застосовувати їх у подальшій практичній діяльності.

Використання методики CLIL на занятті передбачає залучення чотирьох видів мовленнєвої діяльності:

- аудіювання – дозволяє спілкуватися іноземною мовою у професійному контексті;

- читання – завдяки використанню автентичного професійного матеріалу є основним джерелом уведення нових лексичних одиниць;

- говоріння – сприяє розвитку умінь спілкування іноземною мовою у професійному середовищі;

- письмо – покращує засвоєння нового матеріалу, збільшує словниковий запас та є підґрунтям для розвитку й становлення міжкультурних професійних зв'язків.

Безперечно, на ефективне впровадження CLIL впливає особистість викладача. Одним із ключових обов'язків викладача є вибір цікавих навчальних завдань і матеріалів, які мають безпосереднє відношення до повсякденного життя учнів і майбутньої кар'єри. Крім того, вчитель повинен підбирати захоплюючі тексти, які відповідають рівню володіння мовою учнів. Перед початком виконання завдання вчитель і учні разом створюють

вичерпний список основних словникових елементів, які будуть корисними під час виконання завдання. Крім того, вчитель має можливість представити приклади завдань, виконаних старшими учнями, тим самим проілюструвавши конкретні результати, які він очікує від учнів [35, с. 136].

На основі аналізу праць дослідників у галузі предметно-мовного інтегрованого навчання можна виокремити низку ключових характеристик, які можна віднести й до переваг використання аналізованої методики, зокрема:

- відпрацювання мовних умінь та навичок здобувачів у процесі вивчення профільних предметів;
- вдосконалення лінгвістичних та комунікативних компетентностей з іноземної мови, що має місце у процесі формування навичок та умінь з різноманітних дисциплін [9, с. 131];
- інтеграція як засіб набуття предметних знань іноземною мовою;
- реалізація міжкультурних проектів та рефлексія навчального процесу як методу навчання;
- часте використання повторюваних дій для вивчення спеціальних предметів і відпрацювання мовних навичок;
- допомога у формуванні впевненості у собі при вивченні іноземної мови;
- підвищення загальної іншомовної комунікативної компетенції шляхом активної мовленнєвої та пізнавальної діяльності на заняттях;
- наявність автентичних ресурсів (таких як наукова література, профільні матеріали, аудіо- та відеоматеріали) для полегшення ознайомлення з актуальною предметною інформацією;
- доступність до сучасних електронних інформаційних ресурсів, таких як платформи відеохостингу, такі як YouTube, репозиторії, платформа TED Talks і мобільні додатки, серед іншого, пропонує доступ до справжньої та актуальної інформації [30, с. 44]. Цей доступ може бути використаний для покращення змістового аспекту дисципліни, збагачення навчального процесу

та надання учням додаткових можливостей для розвитку іншомовного спілкування та предметних компетентностей;

- урахування профільних інтересів здобувачів, що значною мірою сприяє створенню атмосфери мотивації, оскільки такий матеріал викликає професійний інтерес та стимулює як когнітивну діяльність під час опрацювання матеріалу, так і вивчення мови;
- можливість спілкування з представниками інших країн та культур, які спеціалізуються або зацікавлені в профільній для здобувачів галузі;
- обговорення зі здобувачами мовних засобів, за допомогою яких формуються поняття профільного предмета;
- активну участь здобувачів в оцінюванні як власних навчальних досягнень, так і своїх колег;
- заохочення здобувачів до досягнення нових навчальних результатів через вихід за межі стандартних видів активності [36, с. 530];
- опора на наявні в здобувачів уміння, навички, досвід та інтереси [34, с. 278].

Поряд з перевагами CLIL можна визначити ряд факторів, що стримують загальне впровадження CLIL:

- складнощі у підборі матеріалів для викладання;
- відсутність відповідних матеріалів;
- батьківський спротив вищезазначеній методиці;
- збільшення навантаження на вчителів та інші [10, с. 51].

Проте, успіхи впровадження методики CLIL у деяких країнах, свідчать про ефективність, доцільність і можливості застосування цієї методики у загальноосвітніх школах.

2.2. Методичні рекомендації із застосування предметно-мовного інтегрованого навчання у навчанні англійськомовного монологічного мовлення учнів старшої школи

Вибір освітніх ресурсів залежить від конфігурації навчальної програми та конкретного навчального закладу. Існує три основні моделі курсу:

- мовну освіту розширюють, приділяючи одну-дві години на тиждень роботі з матеріалами з окремих предметів або кількох предметів;
- модульне навчання реалізується протягом усього навчального процесу, включає модулі для вивчення одного або кількох предметів іноземною мовою;
- використовується методика CLIL, до 50% уроків іноземної мови проводиться в цьому форматі.

У дисциплінах, які викладаються двома мовами, немає окремих навчальних цілей. Основний предмет визначає освітні цілі виходячи зі свого предмета і змісту. Білінгвальні заняття особливо корисні для природничих предметів (біології, фізіології, анатомії, географії тощо) та предметів фізико-математичного циклу (математика, фізика, хімія, інформатика, технології тощо). Це пояснюється тим, що як до основного предмета, так і до мови підходять емпірично-експериментальним методом, що вимагає подібних методів навчання. Друга мова вивчається в автентичному контексті та може бути негайно застосована на практиці. Крім того, лінгвістичні навички можна ефективно набути, зосереджуючись на конкретних і зрозумілих речах і процесах.

Перед впровадженням програм CLIL важливо врахувати кілька важливих факторів. Ці фактори охоплюють наявність кваліфікованого викладацького персоналу, вимогу до міждисциплінарної співпраці вчителів, надання учням необхідної лексики та понять іноземною мовою, а також потенційну потребу в коригуванні розкладів відповідно до програми CLIL, включаючи планування часу для освітніх програм.

Для ефективної організації практичного заняття з використанням предметно-мовного інтегрованого підходу необхідно враховувати кілька основних компонентів:

- визначення педагогічно доцільної теми інтегрованого уроку з урахуванням наявного змісту з різних навчальних предметів;
- постановка та реалізація чітких цілей і завдань уроку, які стимулюватимуть навчально-пізнавальну діяльність учнів;
- раціональним має бути добір навчального матеріалу, а також вибір методів і засобів організації навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- технологія інтегрованого уроку також має бути раціональною та ефективною;
- для досягнення поставлених цілей і завдань уроку важливо об'єднати зусилля як «активних», так і «пасивних» учасників;
- на уроці необхідно належним чином виконувати функціональні обов'язки вчителя, узагальнювати результати інтегрованого заняття та оцінювати ефективність.

Тема оцінювання в предметно-мовному інтегрованому навчанні залишається дуже дискусійною, оскільки не існує єдиного критерію для оцінювання мовних навичок і володіння змістом, оскільки необхідно розділяти оцінювання мовних навичок і володіння змістом, причому останнє оцінюється рідною мовою, а перше – іноземною.

Особливе значення має зворотній зв'язок, отриманий від школярів. Аналіз цього зворотного зв'язку дозволяє відтворити об'єктивне уявлення про сприйняття учнями навчального матеріалу. Враховуючи індивідуальні потреби кожного учня, незалежно від його суб'єктивної точки зору, це сприяє розвитку сприятливого ставлення до вивчення іноземної мови, змісту курсу та загального досвіду навчання.

Рекомендується впровадити застосування предметно-мовного інтегрованого навчання на уроках з загальних предметів старшої школи, таких як біологія, хімія, математика, історія та інші.

Можна зробити додаткові завдання для учнів, відповіді на які вони зможуть підготувати англійською мовою та розповісти на уроці. Наприклад, додаткові завдання з Біології можуть бути на такі теми:

- кров;
- серце;
- останні дослідження в сфері біології та інші.

Ці завдання стосуються теми уроку, тому запровадження занять CLIL не потребує наразі нових навчальних планів.

Також викладач може дати завдання школярам підготувати малюнки, анімацію або відео з теми предмета та дати усні коментарі.

Очікувані результати застосування предметно-мовного інтегрованого навчання у навчанні англійськомовного монологічного мовлення учнів старшої школи:

- покращення розвитку комунікативної компетентності учнів;
- розвиток як рецептивних, так і продуктивних мовленнєвих здібностей;
- розширення словникового запасу учнів, що супроводжується помітним зменшенням лексичних помилок;
- включення технічної термінології збагачує лексикон школярів;
- лексична та синтаксична грамотність.
- позитивний вплив на комунікативні навички учнів;
- зростання зацікавленості школярів, а в результаті – більш глибока мотивація до навчання [24, с. 119].

Предметно-мовне інтегроване навчання сприяє підвищенню мотивації до вивчення іноземної мови, цілеспрямованості до оволодіння іноземною мовою для вирішення конкретних комунікативних задач, пріоритетності надбання умінь для спілкування іноземною мовою у професіональному контексті, занурення у штучно створене мовне середовище, засвоєння специфічних термінів, певних мовних конструкцій і розширення словникового запасу.

Висновки до розділу 2

CLIL – це підхід, який дозволяє сформувати лінгвістичні та комунікативні компетенції з іноземної мови у процесі формування умінь та навичок з різних предметів. Основна характеристика предметно-мовного інтегрованого навчання – це його дуальна спрямованість: вивчення мови та контенту з окремого предмета, використовуючи іноземну мову як засіб.

Ця методика дозволяє одночасно викладати два предмети, причому основний акцент потенційно робиться на мовному чи немовному предметі. Оволодіння мовою стає більш цілеспрямованим, оскільки воно використовується для вирішення конкретних комунікативних завдань. Крім того, школярі мають можливість отримати глибше розуміння та знайомство з культурою, пов'язаною з цільовою мовою, тим самим сприяючи розвитку соціокультурної компетенції.

Рекомендується впровадити застосування предметно-мовного інтегрованого навчання на уроках з загальних предметів старшої школи, таких як біологія, хімія, математика, історія та інші.

Можна зробити додаткові завдання для учнів, відповіді на які вони зможуть підготувати англійською мовою та розповісти на уроці. Ці завдання стосуються теми уроку, тому запровадження занять CLIL не потребує наразі нових навчальних планів.

Також викладач може дати завдання школярам підготувати малюнки, анімацію або відео з теми предмета та дати усні коментарі.

Очікувані результати застосування предметно-мовного інтегрованого навчання у навчанні англійськомовного монологічного мовлення учнів старшої школи: покращення розвитку комунікативної компетентності учнів; розвиток як рецептивних, так і продуктивних мовленнєвих здібностей; розширення словникового запасу учнів, що супроводжується помітним зменшенням лексичних помилок; включення технічної термінології збагачує

лексикон школярів; лексична та синтаксична грамотність; позитивний вплив на комунікативні навички учнів; зростання зацікавленості школярів, а в результаті – більш глибока мотивація до навчання.

ВИСНОВКИ

По-перше, встановлено, що сутністю монологічного мовлення є його організованість із наявністю одного мовця. Головними видами монологічного мовлення є оповідь (розповідь, повідомлення), опис і обмірковування. Головними характеристиками добре вибудованого монологічного мовлення є його зв'язність, логічність, самостійність побудови та спрямованість на співрозмовника або слухачів. Воно охоплює розбірливість і виразність мовлення, включає в себе елементи інтонаційної організації і три основні компоненти: добір лексики, поєднання слів у реченнях і формування контекстної структури. Єдність цих елементів не тільки сприяє передачі змісту промови, а й дає можливість оратору висловити своє ставлення через емоційні відтінки у висловлюваннях.

Процес навчання монологічного мовлення іноземною мовою в школі охоплює розвиток комунікативної компетенції, яка включає різноманітні субкомпетенції, а саме граматичну, дискурсивну, соціолінгвістичну та стратегічну.

По-друге, встановлено, що завданнями англійськомовного монологічного мовлення учнів старших класів є здатність висловлювати особисту позицію щодо викладених фактів чи подій, демонструвати критичну оцінку, обґрунтовувати достовірність чи хибність того чи іншого факту, включати у свій дискурс елементи інтроспекції та аргументації.

По-третє, з'ясовано, що методичними основами навчання англійськомовного монологічного мовлення в контексті досліджуваного підходу (CLIL) є формування лінгвістичних та комунікативних компетенції з іноземної мови у поєднанні з формуванням умінь та навичок з інших предметів та навчальних дисциплін.

По-четверте, з'ясовано, що основною характеристикою предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) є його дуальна спрямованість: вивчення мови та контенту з окремого предмета, використовуючи іноземну

мову як засіб. Ця методика дозволяє одночасно викладати два предмети, причому основний акцент може бути зроблений як на мовному, так і на немовному предметі.

Оволодіння мовою стає більш цілеспрямованим, оскільки воно використовується для розв'язання конкретних комунікативних завдань. Окрім того, школярі мають можливість поглибити розуміння та ознайомитися з культурою, пов'язаною з цільовою мовою, що уможлиблює поглиблення та розвиток соціокультурної компетенції.

По-п'яте, розроблені загальні методичні рекомендації з застосування CLIL у навчанні англійськомовного монологічного мовлення учнів старшої школи для впровадження цього підходу на заняттях з загальних предметів старшої школи, таких як біологія, хімія, математика, історія та інші.

Можна зробити додаткові завдання для учнів, відповіді на які вони зможуть підготувати англійською мовою та розповісти на занятті. Ці завдання стосуються теми уроку, тому запровадження занять CLIL не потребує наразі нових навчальних планів. Також викладач може дати завдання школярам підготувати малюнки, анімацію або відео з теми предмета та дати усні коментарі (див. Додаток А).

Очікуваними результатами застосування предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) у навчанні англійськомовному монологічному мовленню учнів старшої школи є покращення розвитку комунікативної компетентності учнів; розвиток як рецептивних, так і продуктивних мовленнєвих здібностей; розширення словникового запасу учнів, що супроводжується помітним зменшенням лексичних помилок; включення технічної термінології збагачує лексикон школярів; лексична та синтаксична грамотність; позитивний вплив на комунікативні навички учнів; зростання зацікавленості школярів, а в результаті – більш глибока мотивація до навчання.

Надалі слід розробити програму завдань з кожного предмету середньої школи.

SUMMARY

Today, there is a growing need for communication and cooperation between countries and peoples with different languages and cultural traditions. This led to significant changes in approaches to learning foreign languages in institutions of general secondary education. One of these approaches is the method of subject-language integrated learning (Content and Language Integrated Learning – CLIL), which combines the study of subject disciplines with the expansion of language content.

The purpose of the study is to investigate the specifics of the application of subject-language integrated learning (CLIL) in teaching English monologue speech of high school students.

The object of the study is the process of teaching English monologue speech to high school students.

The subject of the study is the mechanism of subject-language integrated learning (CLIL) in teaching English monologue speech of high school students.

Research methods. A set of scientific research methods was chosen for the study: theoretical – analysis, generalization and synthesis of collected scientific theoretical material, analysis of scientific psychological and pedagogical literature, analysis of one's own activity and the activity of others; empirical – observation, generalization.

The work consists of an introduction, two chapters, conclusions to each of them, general conclusions, a summary, a list of used sources (36 items). The total volume of the work is 46 pages, of which 40 are the main text. The work contains 1 picture.

The first chapter defines the essence and types of monologue speech, the task of teaching English monologue speech to high school students, as well as the methodological foundations of teaching English monologue speech.

The second practical section presents the characteristics of subject-language integrated learning, as well as developed methodical recommendations for the use

of subject-language integrated learning in teaching English monologue speech of high school students.

Monologic speech is a type of coherent and logically coherent speech, competently and independently constructed, directed at the interlocutor or listeners. Monologue speech can be defined as a type of organized speech in which one speaks and others listen and receive information.

It covers the intelligibility and expressiveness of speech, includes elements of intonation organization and three main components: the selection of vocabulary, the combination of words in sentences and the formation of a contextual structure. The unity of these elements not only contributes to the transmission of the content of the speech, but also gives the speaker the opportunity to express his attitude through emotional shades in the statements.

The process of learning monologue speech at school covers the development of communicative competence in a foreign language, which includes various sub-competencies, namely grammatical, discursive, sociolinguistic and strategic.

The monologue speech of high school students is distinguished by the ability to express a personal position regarding the presented facts or events, to demonstrate a critical assessment, to substantiate the authenticity or falsity of this or that fact, to include elements of introspection and argumentation in their discourse.

CLIL is an approach that allows you to form linguistic and communicative competences in a foreign language in the process of forming abilities and skills in various subjects. The main characteristic of subject-language integrated education is its dual orientation: learning language and content from a separate subject, using a foreign language as a medium.

This technique allows two subjects to be taught simultaneously, with the main emphasis potentially being on a language or non-language subject. Language acquisition becomes more purposeful, as it is used to solve specific communicative tasks. In addition, students have the opportunity to gain a deeper understanding and familiarity with the culture associated with the target language, thereby contributing to the development of sociocultural competence.

It is recommended to implement the application of subject-language integrated learning in lessons on general subjects of high school, such as Biology, Chemistry, Mathematics, History and others.

You can make additional tasks for students, the answers to which they can prepare in English and tell in class. These tasks relate to the subject of the lesson, so the introduction of CLIL classes does not currently require new curricula.

The teacher can also task students to prepare drawings, animations or videos on the topic of the subject and give oral comments.

The expected results of the application of subject-language integrated training in teaching English monologue speech of high school students: improvement of the development of students' communicative competence; development of both receptive and productive speech abilities; expansion of students' vocabulary, which is accompanied by a noticeable decrease in lexical errors; the inclusion of technical terminology enriches the lexicon of schoolchildren; lexical and syntactic literacy; positive impact on students' communication skills; increasing interest of schoolchildren, and as a result – a deeper motivation to study.

In the future, a program of tasks for each subject of secondary school should be developed.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альбрехт І. К., Гладка О. В. Розвиток умінь монологічного мовлення старшокласників засобами проблемного навчання на уроках іноземної мови. *Актуальні питання філології та методики*. 2020. № 3. С. 85-92.
2. Бабій А. П., Турлюк С. В. Комунікативна компетентність – основа професійної діяльності спеціаліста. *Молодий вчений*. 2023. № 1.1. С. 1-5.
3. Базилевич З. В., Зубрик А. Р. Монологічне мовлення як продуктивний вид мовленнєвої діяльності. *Методика навчання іноземних мов*. 2019. № 1. С. 157-159.
4. Вдовиченко Л. Ф. Методика предметно-мовного інтегрованого навчання. *Balance of Theory and Practical Application*. 2024. № 1. С. 177-179.
5. Гарькавець С. О., Волченко Л. П. Спілкування в педагогічному процесі : навч. Посіб. Житомир : ТОВ «Видавничий дім «Бук-Друк»», 2021. 100 с.
6. Глущенко А.В., Чернишов В.В. Сутність та види монологічного мовлення. *Тези 76-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». ТОМ 1 (Полтава, 14 травня – 23 травня 2024 року)*. Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2024. С. 423-424.
7. Гмиря А.І. Потенційний напрямок сфери навчання іноземної мови в Україні за умов глобалізації: використання методики предметно-мовного інтегрованого навчання CLIL. *Youth, education and science through today's challenges*. 2023. № 4. С. 296-299.
8. Гуменюк І. Б. Формування ключових життєвих компетентностей учнів шляхом встановлення міжпредметних зв'язків на уроках англійської мови. *Житомирщина педагогічна*. 2017. № 3. С. 15-18.
9. Денисюк Л. В., Панасюк О. М. Компетентнісний підхід у навчанні іноземної мови у контексті Нової української школи. *Актуальні проблеми*

філології та методики викладання гуманітарних дисциплін. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. 2019. № 1. С. 129–131.

10. Драган Л. Є. Метод предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) в сучасній базовій школі. *Мова, освіта, наука в контексті міжкультурної комунікації*. 2023. № 1. С. 49-51.

11. Євтушенко Н. І. Використання методики предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) у процесі підготовки студентів за спеціальністю «інформатика і мова» (бакалаврського рівня). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2020. № 4. С. 68-72.

12. Зеленська О. П. Навчання усного іншомовного мовлення здобувачів вищої освіти в нелінгвістичній магістратурі. *Науковий часопис Нац. Пед. Ун-ту імені М. П. Драгоманова*. 2018. № 62. С. 72-76.

13. Іваненко Н., Новікова В. Іншомовне монологічне мовлення в комунікативному аспекті. *Іноземна мова у професійній підготовці спеціалістів: проблеми та стратегії*. 2022. №1. С. 277-280.

14. Казанжи О. В. Методика навчання іноземної мови : навч.-метод. Посіб. Миколаїв, 2019. 227 с.

15. Кацавець Р. С. Вікова психологія : навч. Посіб. Київ : Алерта, 2019. 112 с.

16. Кузів М. В. Особливості навчання монологічного мовлення з використанням презентації Power Point на уроках англійської мови у старших класах. *Мова, освіта, наука в контексті міжкультурної комунікації*. 2021. № 1. С. 93-94.

17. Кузів М. В. Особливості навчання монологічного мовлення учнів старших класів в умовах дистанційного навчання. *Мова, освіта, наука в контексті міжкультурної комунікації*. 2022. № 1. С. 78-80.

18. Москалець В. П. Загальна психологія : підручник. Київ : Ліра-К., 2020. 564 с.

19. Навчальна програма з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів для 10 – 11 класів. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/inozemni-movi-10-11-19.09.2017.pdf> (дата звернення: 15.05.2024).

20. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 10 – 11 класи. Для іноземних мов: Англійська мова, Німецька мова, Французька мова, Іспанська мова. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/inozemni-movi-10-11-19.09.2017.pdf> (дата звернення: 15.05.2024).

21. Пікулицька Л. В. Суть і характеристика монологічного мовлення під час вивчення РМІ у вищій школі. *Педагогіка в системі гуманітарного знання*. 2016. № 1. С. 68–71.

22. Постанова Кабінету Міністрів України № 1392 від 23 листопада 2011 р. «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» (ред. Від 01.09.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.05.2024).

23. Редько В. Г. Шкільний підручник іноземної мови: проектування, конструювання, апробація : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2022. 293 с.

24. Рудичик О. М. Предметно-мовне інтегроване навчання як засіб підвищення мотивації до навчання. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2020. № 2 (131). С. 117-121.

25. Рябокінь Н. О. Сучасні питання філології: теоретична та прикладна лінгвістика : колективна монографія / ред. Колег. Н. Рябокінь (голова), Л. Данилюк, Н. Мякушко та ін. Полтава : ПШП, 2023. 284 с.

26. Селіванова О. В. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. 2 вид. виправл. Ідоп. Черкаси, 2017. 890 с.

27. Сергєєнкова О. П. Вікова психологія. Київ : Центр учбової літератури, 2023. 376 с.
28. Слобоженко Р. А., Мельник Є. Ю. До питання про розвиток умінь спонтанного монологічного мовлення. *Теорія і технологія іншомовної освіти*. 2020. № 1. С. 70-73.
29. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. Посіб. / кол. авторів за ред. М. І. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2015. 320 с.
30. Стиркіна Ю. Переваги та проблеми предметно-мовного інтегрованого навчання. *Scientific World Journal*. 2020. № 4. С. 39–46.
31. Тях М. Психологічні особливості навчання монологічного мовлення учнів старшої школи на уроках англійської мови. *Становлення особистості професіонала у постковідному просторі*. 2022. № 1. С. 197-198.
32. Фаустова І. А., Григор'єва Т. Ю. Навчання монологічного мовлення учнів старшої школи на уроках англійської мови. *Актуальні проблеми навчання іноземних мов за професійним спрямуванням*. 2022. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/33889> (дата звернення: 23.04.2024).
33. Філатова Ю. Ю. Особливості здійснення предметно-мовного інтегрованого навчання. *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в ХХІ столітті*. 2022. № 4. С. 133-135.
34. Четверик В. До питання імплементації елементів предметно-мовного інтегрованого навчання в умовах ЗВО: мета та зміст. *Науковий потенціал дослідника: філологічні та методичні пошуки*. 2024. № 12. С. 278–284.
35. Яременко Н. Сутність предметно-мовного інтегрованого навчання під час вивчення англійської мови немовних факультетів. *Проблеми теорії і методики навчання іноземних мов*. 2019. № 1. С. 134–139.
36. Schmidt-Unterberger В. The English-medium paradigm: a conceptualisation of English-medium teaching in higher education. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*. 2018. № 21. P. 527- 539.

Додаток А

Приклад плану заняття (уроку) з застосуванням предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) для навчання англійськомовному монологічному мовленню учнів старшої школи

Предмет: Біологія.

Тема уроку: Склад та функції крові

Мова викладання: англійська, українська.

Мова, що вивчається: англійська

Проведення (план) уроку:

1. Давайте згадаємо матеріал, який ми вже пройшли. Подивіться на слайд та дайте відповіді на питання, що наведені на ньому англійською мовою. Що ще ви можете додати відносно визначень наведених на слайді. Учні по черзі дають відповіді на наведені запитання англійською мовою. Перепишіть наведені визначення в зошит.

2. Сьогодні ми продовжимо знайомство із внутрішнім середовищем організму, на прикладі крові. Тема нашого уроку «Склад та функції крові».

З давніх часів інтерес до цієї рідини організму не випадковий. Ще далекі предки думали, що таке кров? І справді, коли людина під час війн чи полювання спостерігала за пораненими тваринами та людьми, вона бачила, що разом із кров'ю, що витікає, йде і життя. Кров'ю клялися в братстві, дружбі та любові. Кров'ю змивали ганьбу та образу. Не можна зрозуміти існування людини без руху крові по судинах, коли до всіх органів і тканин розносяться кисень, вода, білки та інші речовини.

3. Кров – рідка рухлива сполучна тканина внутрішнього середовища організму, циркулює по замкнутій системі судин під дією сили серця, що ритмічно скорочується, і не повідомляється безпосередньо з іншими тканинами тіла. Загальна кількість крові в організмі 7% його маси, за обсягом це 5-6 літрів у дорослої людини та 3 літри – у підлітків.

Якщо дати крові відстоятися, попередньо вживши заходів, що перешкоджають її згортанню, то утворюються два різко відмінні один від

одного шару. Верхній шар – злегка жовтувата напівпрозора рідина – плазма крові та нижній шар – осад темно-червоного кольору, який утворений форменими елементами – клітинами крові: лейкоцитами, еритроцитами та тромбоцитами. Якщо прийняти всі формені елементи за 100%, еритроцити становлять 96%, лейкоцити 3%, тромбоцити 1%.

4. Давайте детальніше вивчимо формені елементи.

Розділимо на 3 групи. Прочитайте матеріал у підручнику, якщо треба, можете скористатись додатковими матеріалами, та заповніть таблицю.

Завдання для кожної групи: 1 група – «Еритроцити»; 2 група – «Лейкоцити»; 3 група – «Тромбоцити».

Завдання виконуються англійською мовою.

5. Отже, знаючи склад крові, ми можемо сказати які функції вона виконує в організмі: транспортна; захисна; гомеостатична.

Як ви розумієте ці функції. Давайте кожен надасть відповідь по одній з функцій. Відповіді надаються англійською мовою.

А тепер подивіться на слайд та законспектуйте зміст функцій крові, який охоплює всі ваші відповіді.

6. За складом крові можна будувати висновки про стан організму, оскільки вона одразу реагує на найменші зміни. В одній краплі крові можна побачити дуже багато: хвороба нирок, печінки, легень, апендицит, грип та інші. Аналіз крові може бути загальним та біохімічним. Що, на вашу думку, означає загальний та біохімічний аналіз крові? Відповіді надаються англійською мовою.

7. **Давайте підведемо підсумки.** Що нового ви дізнались сьогодні на уроці? Чи дізнались ви нові слова англійською мовою? Які саме? Подивіться вдома наукове пояснення процедури проведення диференціального підрахунку лейкоцитів/лейкоцитів (Differential White Blood Cell (WBC) Count // <https://www.youtube.com/watch?v=bDsxxP08t5g>).